

FV. 7763

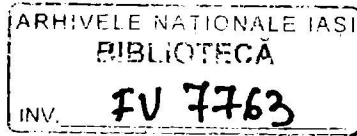
FILIALA
ARHIVELOR STATULUI
JUDEȚUL IAȘI

ARHIVELE NAȚIONALE IAȘI
BIBLIOTECĂ
INV. FV. 7763

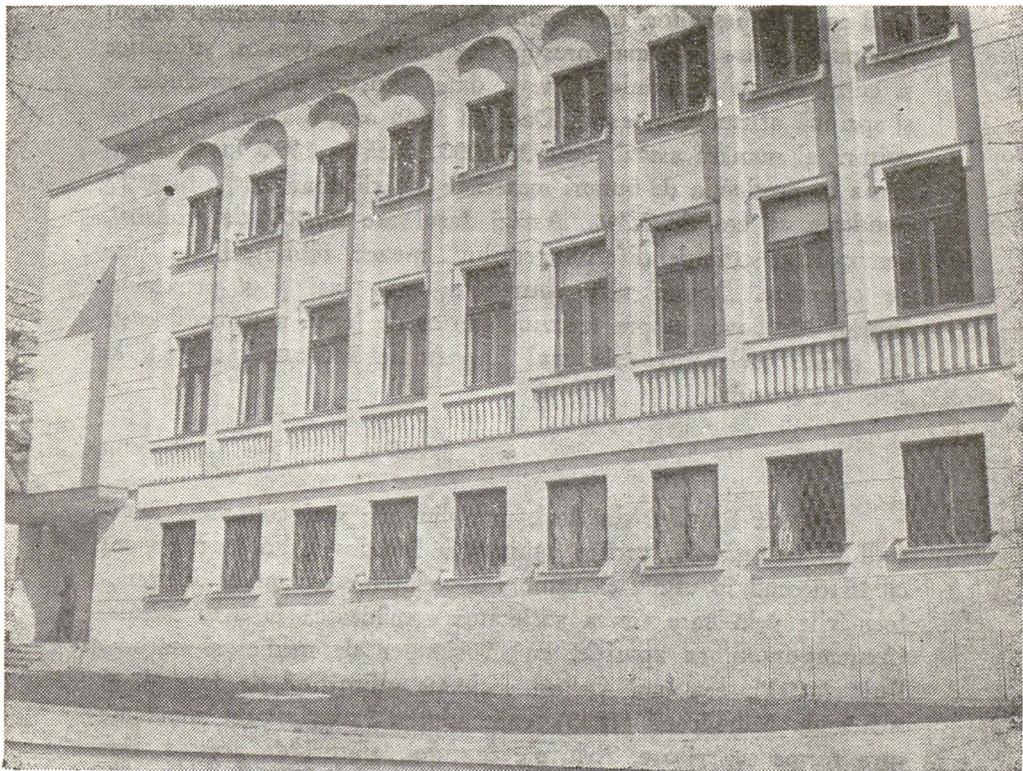

orașul Iași, una din cele mai vechi și importante localități din România, capitală a Moldovei din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, este posesorul unor bogate și inestimabile valori materiale și spirituale. Atestat documentar în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, orașul Iași este menționat în documentele străine cu mult înainte. Din punct de vedere arheologic, pe meleagurile Iașului de azi locuitorii comunei primitive au creat celebra cultură ce poartă numele de Cucuteni. Ulterior, la începuturile civilizației antice, uniunile tribale ce au luat naștere în aceste părți au avut un rol însemnat în schimbul dintre populațiile din nordul și estul Europei și cele aflate pe țărmurile Pontului Euxin. La începutul erei noastre, așa după cum o atestă

monedele și construcțiile găsite pe teritoriul orașului Iași, legăturile permanente existente între populația de aici, de ordin economic și cultural, cu civilizația de la Dunărea de jos, au avut ca efect o interesantă influență grecească, romană și bizantină. Este aceasta încă o dovadă o viabilității tezei susținută de V. Pîrvan cu privire la penetrația civilizației romane în spațiul românesc est-carpatic.

Formarea și întărirea statului feudal Moldova, de la Carpați și pînă la Marea Neagră, i-a atribuit Iașului o situație specială, de important centru comercial și meșteșugăresc. Rolul său a crescut progresiv și în cea de a doua domnie a lui Alexandru Lăpușeanu (1564—1568) orașul a dobîndit funcția de reședință domnească, hotărîre izvorîtă atît din rațiuni politice cît și economice. În veacurile care au urmat orașul a cunoscut perioade de înflorire, dar și de decădere, avînd soarta întregului principat, fiind nevoit să suporte năvălirile și imixtiunile tătare, polone, otomane, iar mai tîrziu austriece și țariste. Cu toate acestea, cetatea ieșeană a rămas un bastion al civilizației românești, în jurul căruia a pulsat mereu o puternică și autentică viață românească. Nu întîmplător aici s-a tipărit „prima carte de învățătură“ și tot aici Mihai Viteazul s-a intitulat „domn al Valahiei, Transilvaniei și a toată țara Moldovei“. La Iași s-au născut cele mai nobile idei privind unitatea națională și aici, în 1859, Al. I. Cuza a fost ales domn al Principatelor Unite. Predestinat a deveni „orașul celor trei Uniri“, în 1918 oamenii de stat au semnat la Iași actul reîntregirii țării în hotarele ei firești.

Important centru politic și economic, orașul Iași a fost, în egală măsură, un însemnat focar de cultură. Cel mai vechi centru universitar din România, loc al apariției unor valoroase reviste literare și științifice, în Iași au activat numeroase personalități care au servit progresul și civilizația. Este de ajuns a menționa numele lui Mihail Kogălniceanu, Al. I. Cuza, V. Alecsandri, Petru Poni, Hurmuzescu, Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, V. Conta, A. D. Xenopol, C. I. Parhon, Garabet Ibrăileanu etc. Aici, încă

Noul local al Arhivelor Statului Iași.

din 1871, s-au născut primele cercuri socialiste și tot la Iași s-au tipărit „Contemporanul”, „Revista socială” și alte publicații importante în răspîndirea socialismului științific, a concepției revoluționare a clasei muncitoare.

Cel de al doilea război mondial a lăsat urme adînci în fosta capitală a Moldovei. Mai bine de 40% din clădirile orașului au fost distruse de bombardamente, populația ajunsese la jumătate, iar instituțiile și întreprinderile erau evacuate în alte zone ale României. A urmat o adevărată epocă de renaștere a orașului,

cînd energiile ieșenilor, îndrumate de partid, au transformat orașul într-unul dintre cele mai prestigioase centre economice, științifice și culturale ale României. Cîteva date statistice sînt concludente și sprijină afirmația noastră. Dacă în 1948 orașul avea 94.000 locuitori, el numără astăzi peste 320.000, dacă în 1950 Iașul reprezenta în producția de bunuri materiale a țării doar 1,5%, în 1977 ponderea sa era de 3,3%. Astăzi Iașul are 26.000 de studenți, nenumărate școli de diferite profiluri, muzee, biblioteci, institute de cercetare. Despre viața întregului oraș Iași și a provinciei istorice Moldova, despre trecutul glorios de luptă a oamenilor de pe aceste meleaguri cele mai importante mărturii se află la Arhivele Statului.

Arhivele Statului din Iași, una din cele mai cunoscute instituții de cultură din vechea capitală a Moldovei, au luat naștere cu 15 decenii în urmă, ca urmare a cerințelor reclamate de transformările prin care trecea societatea românească la acea vreme. Contemporană, ca apariție, cu „Societatea de medici și naturaliști“ (1833), cea mai veche societate științifică de la noi, și Academia Mihăileană (1835), care aducea învățămîntul românesc spre forme superioare, Arhivele Statului, alături de acestea, sînt rodul acțiunilor întreprinse de spiritele luminate ale epocii, cîștigate de ideea progresului și conștiente că poporul se afirmă și se ridică nu numai prin actele politice dar și prin viața sa intelectuală, întemeiată pe un fond național. Premergător acestui eveniment, al înființării unui așezămînt care să adăpostească, să conserve și să publice mărturiile scrise privind istoria patriei, documentele publice și particulare s-au păstrat în cadrul cancelariei domnești, în instituțiile centrale, la administrația târgurilor și orașelor, la breslele de meșteșugari și, de asemenea, pe lângă casele obștești, mănăstiri și instituții bisericesti, la dregătorii mari și mici și la răzeși. La mijlocul secolului al XVIII-lea documentele

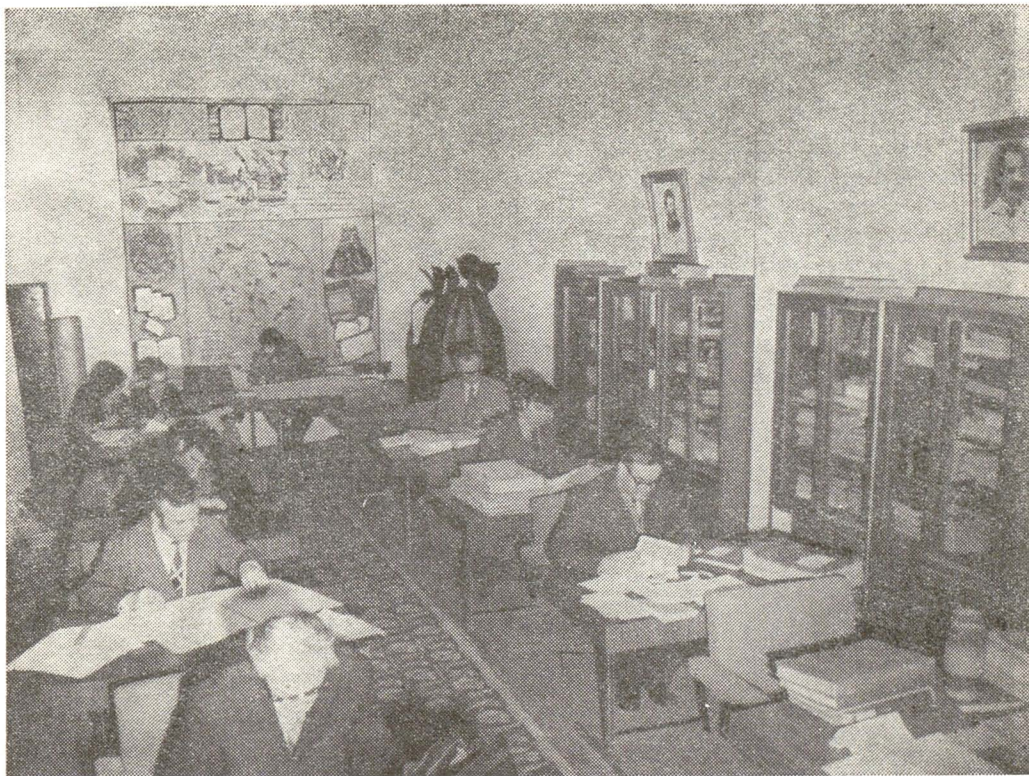
Aspect din depozitele Arhivelor Statului Iași.

Locul de păstrare a pergamentelor.

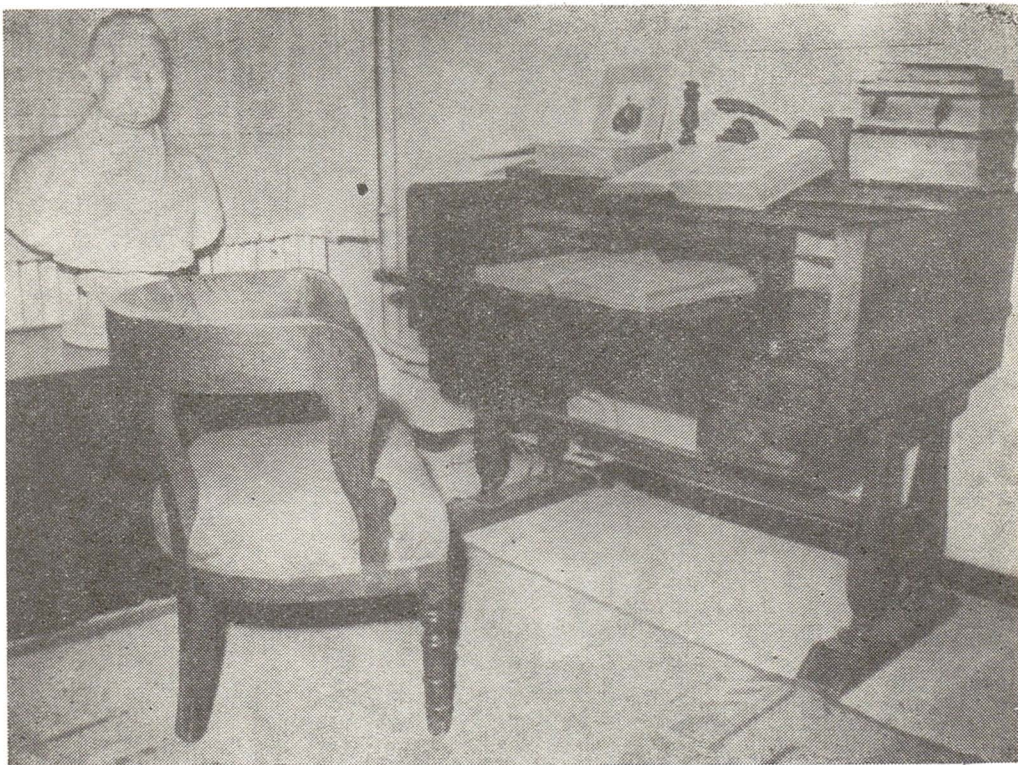
cu caracter obștesc, cele mai importante, erau date spre păstrare la Mitropolia Moldovei, uzanță care s-a menținut pînă la aplicarea Regulamentului Organic.

În mod firesc, apariția primelor documente trebuie pusă pe seama activității cancelariei domnești, despre care unii cercetători afirmă că avea și un depozit de arhivă. Argumentul logic ce susține această afirmație este că legăturile politice și comerciale pe care primii noștri voievozi le-au avut cu vecinii erau consfințite în documente ce trebuiau scrise după un anumit formular ; lucru

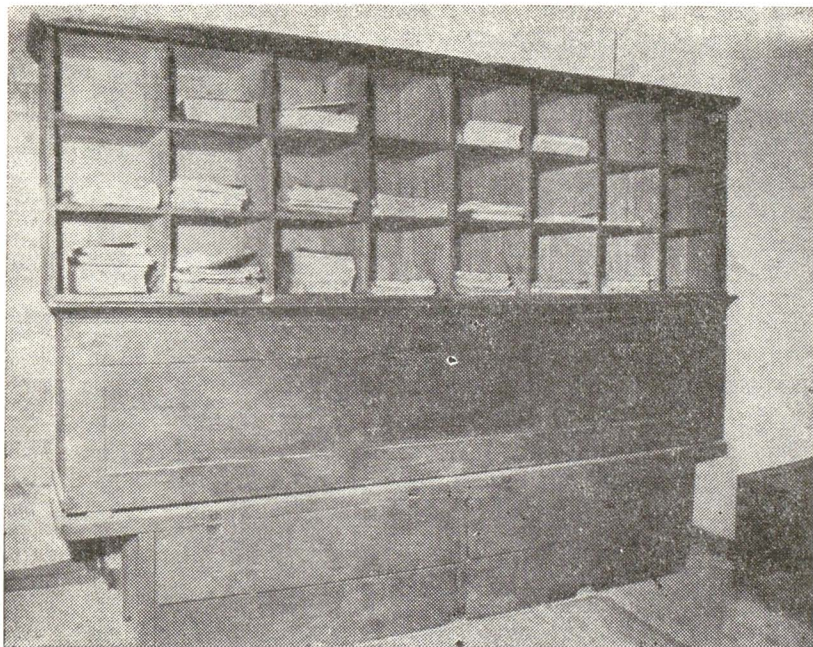
Sala de lectură a Arhivelor din Iași.

ce s-ar fi dovedit nepracticabil dacă grămaticul n-ar fi avut în față un act similar care se păstra în cancelaria domnească. Este cunoscut faptul că la 28 ianuarie 1388 regele Vladislav Jagello al Poloniei a trimis lui Petru Mușat actul de împrumut pentru 4 000 de ruble de argint frâncesc, pe termen de 3 ani. În cazul nerestituirii la timp a sumei, regele polon era obligat să amanezeze domnului moldovean orașul Halici cu ținutul respectiv. Dar pentru că Petru n-a putut să-i împrumute decît 3 000 de ruble, suma fiind încredințată panului Varșoviei, și voind să preîntîm-

pine un eventual litigiu, la 10 februarie 1388 domnul Moldovei îi scria lui Vladislav Jagello următoarele: „Rugăm pe domnia ta să faceți altă scrisoare ca și aceasta ce scrieți, dar nu pe patru ci pe trei mii“. Rezultă că Petru Mușat a păstrat scrisoarea regelui polon ca pe un act important, probabil într-un loc unde se depozitau astfel de documente.

Dintre instituțiile centrale vechi care au avut o arhivă proprie se remarcă îndeosebi Vistieria, Camara domnească și Camara ocnelor. Ele aveau nevoie de o evidență corectă a situațiilor sta-

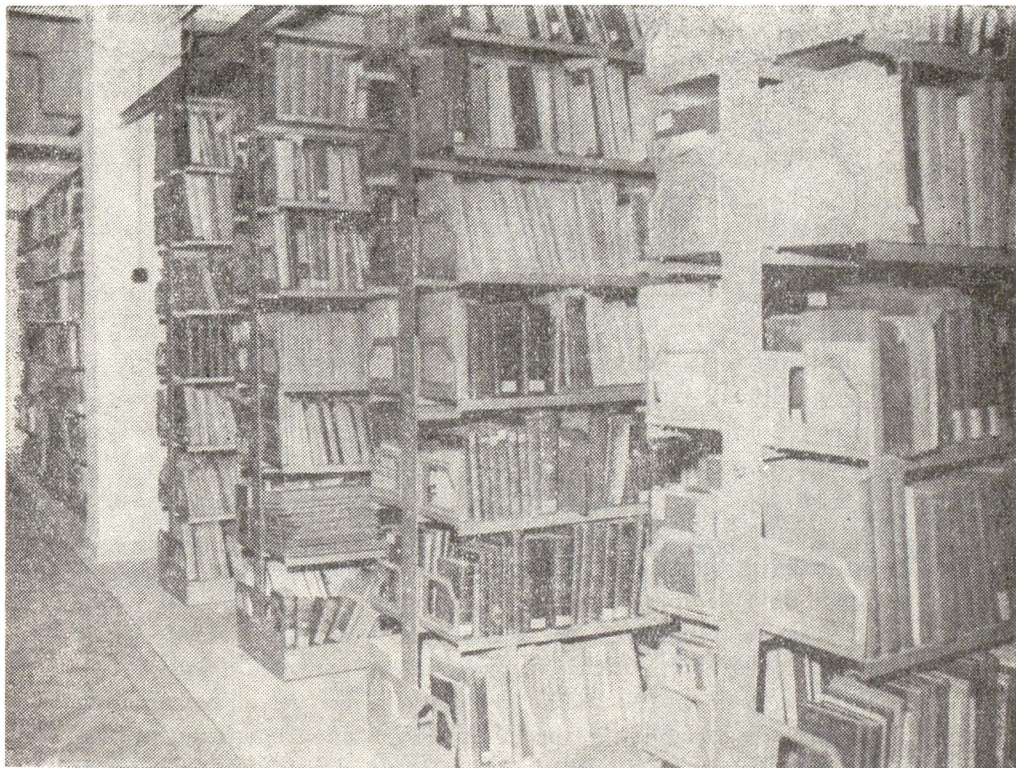
Piese de mobilier din timpul lui Gh. Asachi.

tistice întocmite și a „samelor“, adică a socotelilor de venituri și cheltuieli. O astfel de samă, din timpul domniei lui Petru Rareș, este menționată mai târziu, într-un document din 14 mai 1587. Dar dacă izvoarele privind arhivele la emitent sînt destul de sumare, situația nu este aceeași cînd este vorba de arhivele alcătuite la destinatar, fie că e vorba de instituții publice sau persoane fizice. Deși concepute într-un singur exemplar, documentele au fost păstrate cu grijă de către mănăstiri, boieri, orășeni, bresle și răzeși pentru că prin ele se consfințeau privilegiile sau drepturile pentru cei care le primiseră.

Administrațiile Țigurilor moldovene aveau și ele o arhivă. Cercetînd informațiile istorice găsim menționată existența unor

catastife sau catastifuri, care erau niște condiții ținute de pîrgarii și șoltuzii tîrgurilor pentru transferuri de proprietăți (case, locuri de casă, vii, dughene, cîrciumi ș.a.). Aceste catastife pot fi considerate ca începutul arhivei de registru. Prima mențiune datează din 31 august 1458, cînd Ștefan cel Mare întărește mănăstirii Moldovița dreptul de a strînge ceara de la toate cîrciumile din tîrgul Baia și de a confisca băutura celor ce nu se vor înscrie în catastiful mănăstirii. O alta e din 20 octombrie 1602 cînd Gligorcea șoltuzul cu cei 12 pîrgari din tîrgul Iași adeveresc că Sora, femeia lui Grigore Leali Șoimaru, a dăruit mănăstirii Secu un loc de dugheni. Vînzarea a fost scrisă „după străvechiul obicei în catastihul orașenilor“. La 1 octombrie 1604 Nestor Ureche, mare vornic al Țării de Jos, cu ai lui dăruiesc mănăstirii Secu satele Jurjeștii și Terpeștii și 3 fălci de vie „înscrise și în catastihul orașului Hîrlău“. Domnul Radu Mihnea întărește lui Nicoară, mare vornic al Țării de Sus, la 16 martie 1618, stăpînirea pe mai multe sate și 12 fălci de vie la Cotnari ce „s-au scris în catastiful orașului după vechiul obicei“. Aceste catastife ale tîrgurilor, adevărate cărți funduare urbane din evul mediu, erau ținute, ca și sigiliile respective, de către șoltuzul în funcție.

Mănăstirile, cu întinsele lor domenii, își țineau evidența veniturilor și cheltuielilor tot în catastife. La 20 ianuarie 1743, o comisie formată din episcopii moldoveni au supus domnului Constantin Mavrocordat sămile mănăstirilor din Moldova pe anul 1742. Aici erau cuprinse moșiile, satele, locurile de prisacă, bălțile cu pește, morile, casele, animalele, apoi erau înregistrate veniturile și cheltuielile. Același gen de act îl întîlnim și în activitatea breslelor. Așa este „Catastiful breslei blănarilor și a cojocarilor din Suceava“, scris în limba slavă și reînnoit la 1 ianuarie 1673. El se compune din două părți: prima cuprinde organizarea și funcționarea breslei, iar cea de a doua numele membrilor breslei, meseria și naționalitatea. Sînt cunoscute mai multe catastife ale breslelor. În unul din ele, cel al ciubotarilor din Huși, reînnoit la 29 noiembrie 1710, se spune că „...din pricina vremurilor nesta-

Aspect din biblioteca Arhivelor din Iași.

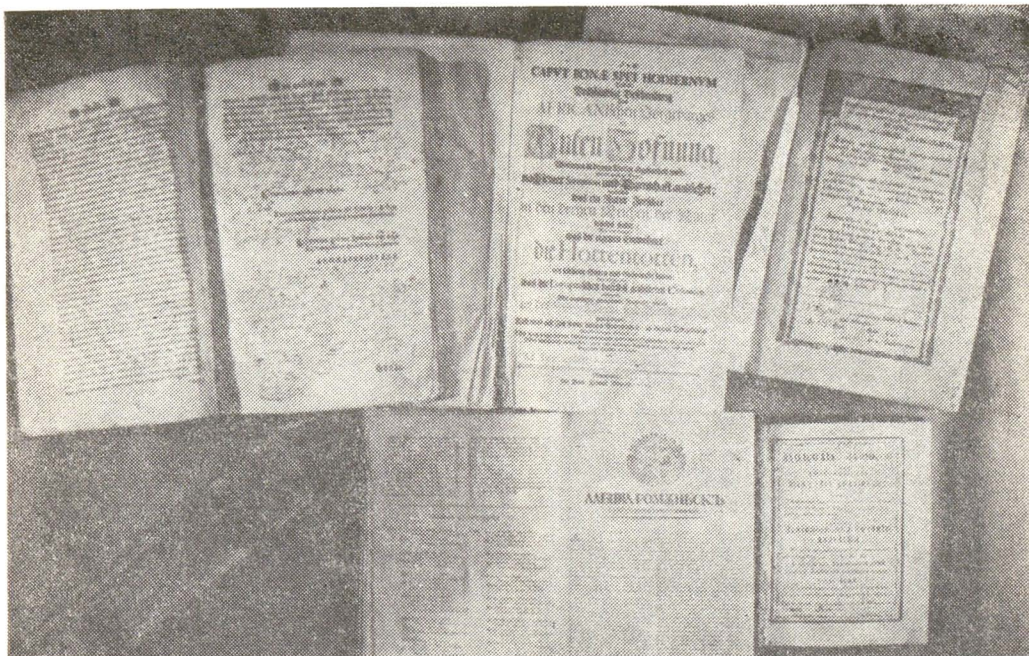
tornice s-au prăpădit, drept aceea cu toții dimpreună ne-am sfătuit și am voit ca iarăși să întărim breasla după obiceiul vechi prin așezarea catastihului“.

Mai târziu, pentru a preîntîmpina falsificările de acte, la instituțiile emițătoare de documente s-au înființat condicile în care erau transcrise, în întregime sau în rezumat, actele emise. Primele condici datează din timpul lui Vasile Lupu. Introducerea lor în mod sistematic s-a făcut însă pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, în 1741, din inițiativa lui Constantin Mavrocordat.

Despre ele însă informații utile găsim și în cronici. Ion Neculce în *Letopisețul Țării Moldovei* afirma : „Și câte giudecăți se făcea, toate le scria la condice și giudecătorii din Iași și ispravnicii de la țară“, iar mai departe „Așișdere alesese cinci, șase logofeți de taină de sta de cetia răvașele și le făcea răspunsuri și punea logofătul al 8-le pecete domnească în răvașe și scria toate răvașele la condică“. O mențiune specială merită faptul că „ispisoacele de moșie câte mergea la Divan toate le scria la condică“. Aceleași informații le găsim în „*Letopisețul Țării Moldovei*“ al spătarului Ioan Canta. Afirmațiile cronicarilor corespund realității mai ales când e vorba de reforma lui Constantin Mavrocordat. De la el s-au păstrat 12 condici, din anii 1741—1742, ce conțin corespondența Cancelariei domnești cu Divanul Domnesc și Vistieria, documentele fiind reproduse integral sau în rezumat.

Începînd cu secolul al XIX-lea, numărul actelor înmulțindu-se, s-a simțit nevoia ținerii unei evidențe a lor și astfel au apărut condicile și registrele de intrare-ieșire. Natural, nu exista un sistem unic de înregistrare a documentelor, acesta variind de la instituție la instituție și de la condicar la condicar. Actele încep să fie constituite în dele (dosare), această practică fiind oficializată în anii 1829—1830. În Moldova au existat o serie de instituții importante, în special la Iași, unde funcționau și ministerele, cu arhive bogate, ca cele ale Divanului Împlinitor, Marea Logofeție, Divanul Domnesc, Divanul Judecătoresc, Vistieria Moldovei, Departamentul Criminalicesc, Departamentul Pricinilor Străine, Hătămnia și chiar cele ale ispravnicilor. Deși incendiul din 1827 a distrus la Iași foarte multe din documentele create de aceste instituții, s-au păstrat totuși destule pentru a ne edifica asupra modului de lucru și asupra bogăției arhivelor. De pildă, Vistieria Moldovei, care avea o cancelarie organizată pe „mese“ (birouri). Astfel, funcționa masa extracteriei, masa scutelnicilor, masa treptelor, masa poruncilor, masa sămeșiei și masa privilegheți. Din acest fond s-a păstrat un număr de codici de intrare și ieșire foarte importante, deoarece rezumatele documentelor sînt

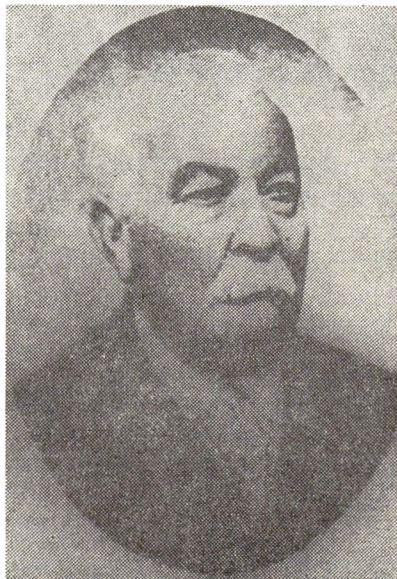
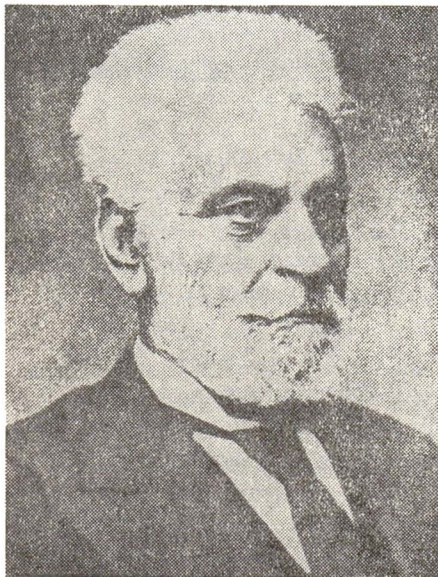

Cărți rare aflate în fondul bibliotecii.

ample sau poruncile sînt transcrise integral. În această situație se află o condică din 1803 ce cuprinde porunci către dregătorii ținuturilor ; o alta, cea mai interesantă, din anii 1827—1829, cu „țidule domnești“ și porunci ale Vistieriei către dregătorii de ținuturi, cuprinde bogate și diverse informații cu privire la această perioadă preregulamentară.

Înainte de a se înființa Arhivele Statului la Iași, la începutul anului 1832, documentele cele mai importante, cu caracter obștesc, erau date spre păstrare la Mitropolia Moldovei, practică ce se va menține pînă la punerea în aplicare a Regulamentului Organic. Prima atestare documentară, care confirmă cele spuse mai înainte, este din 1 august 1755, cînd, în hrisovul dat de Matei Ghica pentru angajări de oameni, se găsește următoarea mențiune :

Gh. Asachi, V. Alecsandri, Gh. Sion, Th. Codrescu, Sever Zotta, Gh. Ungureanu, personalități care au condus Arhivele Statului Iași.

„Și s-au scris hrisovul acesta și s-au dat la sfânta Mitropolie“. Nu trebuie uitat că în 1686 mitropolitul Dosoftei, distins cărturar, s-a retras în Polonia, împreună cu armatele lui Ioan Sobieski, ducând cu el odoarele și documentele Mitropoliei. În secolul al XIX-lea, Mitropolia adăpostea în depozitele sale, pe lângă mărturiile scrise de interes public, și unele acte cu caracter normativ, cum este, de exemplu, așezământul țiganilor lingurari și ursari din 1804. În „șidula domnească către mitropolit pentru păstrarea hrisovului“ se spunea că, din dorința de a nu se pierde, „domnia mea am hotărât ca de acum înainte să stea păzite acolo în sfânta Mitropolie, împreună cu alte hrisoave și testamenturi a țării“. Tot aici se vor depune un exemplar din Regulamentul Organic al Moldovei, nouă condici cuprinzând textul acestei legiuiri și 61 procese verbale originale.

Regulamentul Organic, așa după cum reiese din studiile ce i-au fost dedicate, are meritul de a fi contribuit la organizarea modernă a celor două principate românești și de a fi legiferat unele realități deja existente. În acest sens trebuie văzută și înființarea Arhivei Statului, despre care Regulamentul Organic moldovenesc pomeneste în articolele 366 și 410. Prevederile acestor două articole sînt destul de evazive. Astfel, articolul 366, ocupîndu-se de Înalțul Divan, arăta că acesta va avea trei secții (mese), din care a treia era „masa Arhivelor“, unde, pe lângă arhiva Divanului, se vor ține „acturile publice, precum anaforale, brisoave, hatiserifuri atingătoare de dreptățile și pronomiile (privilegiile) Moldovei“. Se mai arată că „arhivarul, în a cărui privilegere se încredințează toate aceste acte, se va îngriji a le aduna din orice parte se vor afla și le va ține în bună păstrare“. Tot arhivarul avea obligația de a prelua toate planurile de moșii și copiile de pe mărturiile hotarnice. În privința localului „spre sigura păstrare a acestei arhive“ se recomanda a se face „o înadins cuviincioasă zidire, întru îngrijitoare pază a osăbitului arhivist al statului“.

Articolul 410 este ceva mai clar, dispozițiile sale privind, de fapt, nu o parte componentă a Înalțului Divan, ci Arhivele Statului ca instituție de sine stătătoare : „În fiecare an, la încheierea sesiilor Obșteștii Adunări, originalurile sânilor înșăfișate, precum și a altor documenturi, se vor depune în Arhiva Statului, a căreia alcătuire și păstrare va fi încredințată unui boier cu însușirile cerute pentru asemenea dregătorie. Arhivistul Statului, ca un depozitar al acturilor publice și dregătorești se va numi de către domnul, din candidații propuși de către Obșteasca Obicinuita Adunare“. Îi revenea lui Gh. Asachi, cel numit la 1 ianuarie 1832 ca arhivist al statului, să înlătore neclaritățile și confuziile dispozițiilor regulamentare. În fapt, de la bun început, în fața sa stăteau patru probleme ce reclamau o rezolvare urgentă și eficace : organizarea Arhivei Statului ca instituție independentă, adunarea „documentelor publice“, denumire pe care Asachi o dădea actelor

ce priveau statul, și a celor aflate pe la diverse instituții, fără folos în activitatea lor ; elaborarea și aplicarea unui „metod lesnicios“ pentru evidența documentelor intrate în depozitele Arhivei Statului ; îndrumarea registraturilor și a lucrătorilor de arhive la instituții pentru buna întocmire a actelor în vederea inventarierii și predării lor la Arhiva Statului.

Personalitate foarte cunoscută în epocă, spirit luminat și întreprinzător, scriitor, editor a nenumărate periodice, diplomat, inginer și arhitect, deschizător de drumuri în învățământul românesc, Gh. Asachi a lăsat o amprentă puternică și în istoria Arhivelor Statului. Nu-i mai puțin adevărat că, în parte, unele din realizările sale, obținute în acest domeniu, s-au datorat contribuției importante a lui Costache Conachi, al cărui rol, în organizarea Arhivelor Statului, a fost covârșitor. E de ajuns să menționăm că, la 26 ianuarie 1832, Conachi, în calitate de ministru al justiției, a întocmit o „instrucțiune pentru arhivistul statului“, de fapt primul regulament de organizare și funcționare a Arhivelor Statului din Iași, cuprinzând 13 articole. După patru ani, la 11 noiembrie 1836, o nouă normă, elaborată de către Sfatul Administrativ, venea să reglementeze modul de funcționare al Arhivelor Statului. Revenind la Gh. Asachi, cercetarea documentelor din perioada când s-a aflat în fruntea tinerei instituții ieșene atestă cu prisosință strădania sa în adunarea arhivelor și păstrarea lor în bune condiții pentru a fi folosite la „scrierea istoriei patriei“ ; îmbogățirea depozitelor cu valorile documentare existente la instituții, la particulari și în arhivele străine, din care sugerează să se aducă „copii vidimate“ (legalizate) ; insistențele sale în direcția obținerii unui local corespunzător cu bolți de cărămidă și obloane de fier la ferestre și uși ; metodele folosite pentru o bună evidență a fondurilor și colecțiilor existente în Arhivele Statului, din care sistemul pe „litere“, devenit clasic, îi poartă numele ; dorința lui de a face din cel ce lucra în arhive un „expert“ în munca sa. Încît, pe drept cuvînt, la ieșirea sa din Arhive, Asachi putea spune că „...am adunat interesante docu-

mente ale țării răspindite și dosite și am păstrat cu sfințenie acest sanctuar al drepturilor compatrioților“.

Asachi a avut un urmaș de mărime aproape egală în persoana poetului Vasile Alecsandri, care a ajuns să răspundă de destinele instituției ieșene la începutul anului 1850. Confruntat cu aceleași probleme ca și înaintașul său, lovindu-se, nu de puține ori, ca și acesta, de opacitatea forurilor diriguitoare, Alecsandri elaborează, în 1851, un „Proiect pentru regularea Arhivelor Statului“ în care afirma următoarele: *„Arhiva unui stat este o avere publică care merită cea mai de aproape îngrijite a circumuirii. Ea este colecția tuturor actelor publice, atât administrative cât și judecătorești și politice care slujesc de temelie legiuirilor și istoriei patriei“.* Această pledoarie reflectă exact părerea lui Alecsandri despre instituția pe care o slujea și era făcută în favoarea construirii unui local trainic, încăpător și ferit de umezeala, primejdiiile ce i-ar putea aduce stricăciune, precum umezeala, colbăitul, focul și celelalte“. Din nefericire, acest deziderat nu s-a realizat prea ușor deși, conform prevederilor Regulamentului Organic, Arhivele Statului trebuiau să dispună de „o înadins cuviincioasă zidire“. Instrucțiunile elaborate de poetul Costache Conachi, în ianuarie 1832, puneau de la început problema construirii unui local în care trebuiau depozitate documentele țării, local ce trebuia să fie „o singură boltită zidire, îngrădită cu gratii de fier, cu obloane de fier și cu uși de fier“. Aceste măsuri de precauție erau luate și pentru faptul că, nu cu mulți ani în urmă, în 1827, un groaznic incendiu distrusese mare parte din orașul Iași și arhivele lui. Dar, atât prevederile Regulamentului Organic cât și indicațiile lui Conachi au rămas literă moartă. Și asta cu toată strădania lui Gh. Asachi care, printre altele, întocmește, cunoscute fiind studiile sale inginerești și de arhitectură făcute în străinătate, și un proiect pentru un local ce trebuia să răspundă problemelor ridicate de noul așezământ. În această situație, primele documente strânse de către Asachi au fost adăpostite în gherghirurile casei lui Alecu Balș, de aici, la numai doi ani, instituția își muta

Primul sigiliu al Arhivelor Statului Iași, 1832.

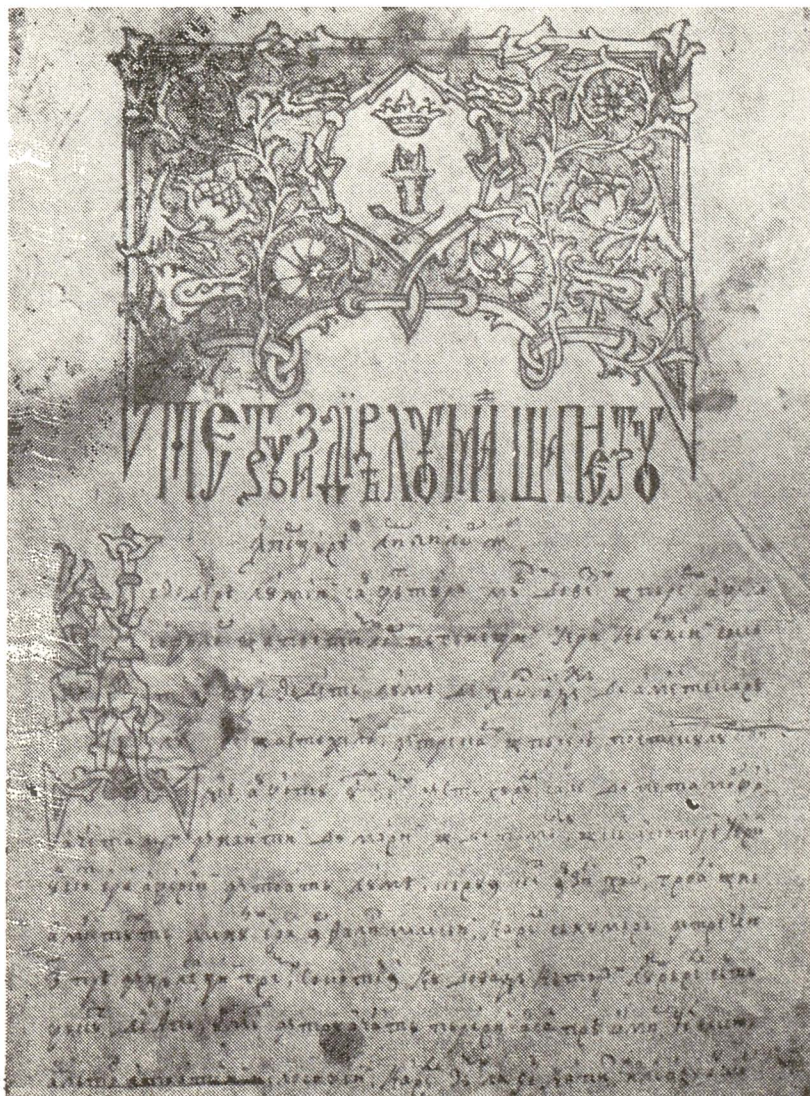
sediul în trei încăperi din casele lui Costachi Ghica. Cu timpul vor urma alte și alte peregrinări : la Școala Vasiliană de la Trei Ierarhi, în încăperile Academiei Mihăilene, la Palatul administrativ, în bolțile bisericii Sf. Ilie, la Mănăstirea Golia, în bolțile bisericii Sf. Spiridon, de aici în casele bancherului Michel Daniel sau în bolțile închiriate de la Natanson și Orenștein, în afara orașului la mănăstirile Frumoasa și Cetățuia, din nou la Palatul administrativ, unde vor fi afectate de incendiul din 1880, iarăși la Trei Ierarhi și, după ce, de nenumărate ori, s-a tot pus pro-

blema construirii unui local special destinat, în 1911 au ajuns la Mănăstirea Golia, unde vor rămîne aproape șapte decenii.

Cîțiva ani mai tîrziu, lui V. Alecsandri îi urmează, la conducerea Arhivelor Statului, Gh. Sion, poet și diplomat, dar cunoscut mai ales prin memorialistica sa, care, în noiembrie 1855, raporta Logofetei Dreptății că bolțile închiriate la bancherul Michel Daniel sînt „neîncăpătoare și umede“ pentru a primi în ele valorile documentare adunate pînă la acea dată în Palatul administrativ. Un raport asemănător, adresat aceluiași for, trimitea în anul următor, 1856, cunoscutul editor de documente Teodor Codrescu — autorul *Uricarului*, redactor șef al jurnalului *Zimbrul*, cu un rol important în lupta pentru Unirea Principatelor, participant la evenimentele revoluționare din 1848 — în viziunea căruia „gloria și mîndria unei țări sînt privilegiile și uricile doveditoare trecutului ei politic și istoric“. Numit, pentru scurt timp, director al Arhivelor Statului, el reușește să convingă forurile superioare că „un așa important așezămînt național“ nu poate fi expedit în cîteva încăperi improvizate și că el trebuie să rămînă, alături de principalele instituții ale țării, în Palatul administrativ.

Autor de lucrări didactice, lingvistice, literare și politice, Teodor Codrescu, în scurta-i activitate la Arhivele ieșene, a reușit să organizeze un depozit pentru documentele foi volante și o expoziție arhivistică, prima de acest gen în activitatea Arhivelor, bazată pe documente originale, dar contribuția sa incontestabilă la dezvoltarea științei istorice românești rămîne voluminoasa colecție de documente *Uricarul*, în care au fost editate și documente din depozitele instituției pe care a condus-o. Cei care i-au urmat, timp de jumătate de secol, pînă cînd la conducerea Arhivelor Statului a venit cunoscutul genealog Sever Zotta, au avut de rezolvat aceleași probleme ca și Asachi, la ordinea zilei fiind mereu strîngerea documentelor, evidența și conservarea lor. Directoratul său, început în 1912, corespunde cu mutarea Arhivelor din Iași în incinta mănăstirii Golia, într-o clădire destul de impunătoare pentru acele vremuri și într-o loc propice studiului, încît,

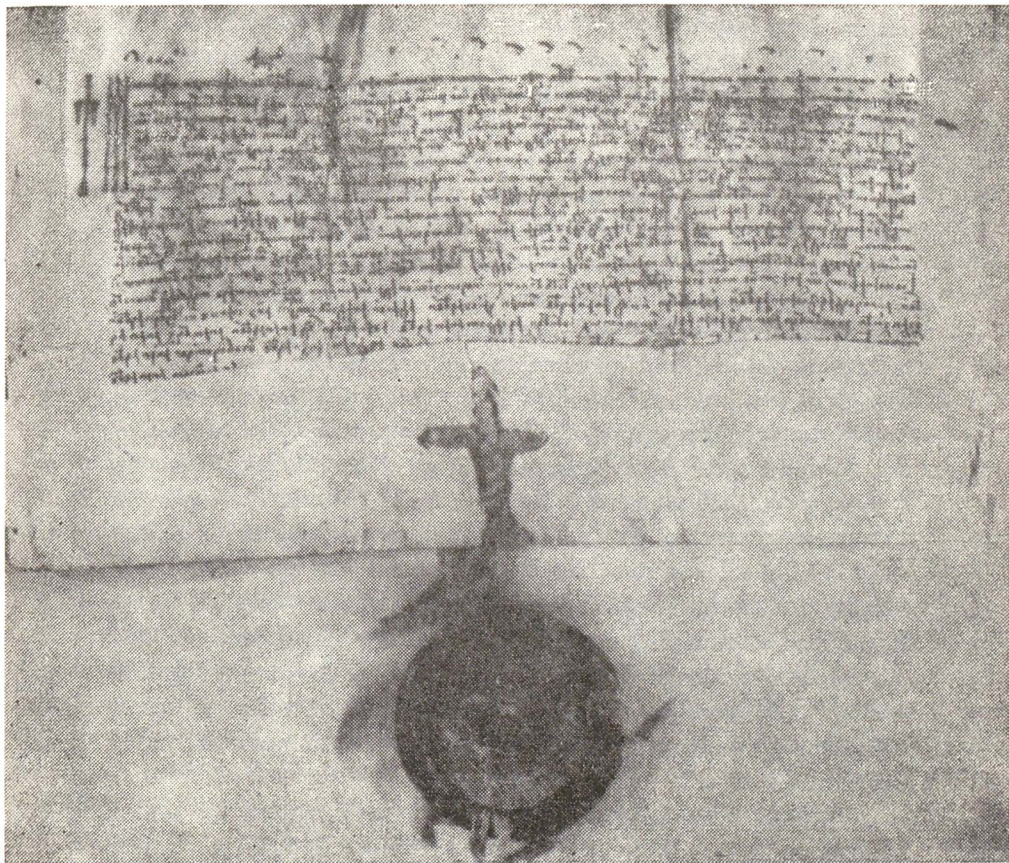
Prima filă a manuscrisului întocmit după letopisețul lui Nicolae Costin, 1740.

pe bună dreptate, putea afirma că „*interesul pentru trecutul neamului mă face să privesc vechile hirtii cu alți ochi decât mulți din tagma mea*“. Preocuparea sa de bază a fost îmbogățirea Arhivelor de la Iași cu documente și arhive, fiind, printre altele, autorul înființării unor colecții independente. Distins istoric, membru al comitetului de redacție al revistei ieșene „Ioan Neculce“ și al „Societății de istorie și arheologie“, membru în Comisia monumentelor istorice, pentru întreaga sa activitate și îndeosebi pentru studiile în domeniul genealogiei, Zotta a fost primit ca membru corespondent al Academiei Române.

Urmașul său, îndeosebi în ceea ce privește activitatea științifică, Gh. Ungureanu, a avut o contribuție deosebită la strângerea, păstrarea și valorificarea „tezaurului arhivistic al Moldovei“. Îndrăgostit de mărturiile trecutului, a reușit să aducă în Arhivele Statului o însemnată cantitate de documente. Plin de inițiativă, cu idei originale, sensibil la ce era valoros, lui îi datorăm publicarea primului *Indrumător în Arhivele Statului*. Conducător și colaborator al principalelor lucrări editate de Arhivele Statului, el este și autorul a nenumărate lucrări științifice referitoare la teoria și practica arhivistică, istoria arhivisticii românești și a Arhivelor Statului, istoria poporului nostru, istoria vechiului drept românesc, istoria literară etc.

În 1944 are loc evacuarea la Tg. Jiu a documentelor ce trebuiau ferite de frontul ce se apropia de Iași. După 23 August 1944, odată cu reîntoarcerea la Iași, în orașul distrus de război, casa Arhivelor de la Golia se afla în ruine. Cu mari eforturi, clădirea Arhivelor Statului este reparată și în stare să adăpostească tezaurul ocrotit cu nenumărate sacrificii și readus la locul său.

Construirea unei clădiri pentru Arhivele de la Iași era reclamată, în primul rând, de cantitatea imensă de documente pe care arhiviștii au strâns-o în anii ce au urmat actului de la 23 August 1944. Semnificativ în acest sens este faptul că numai într-un deceniu și jumătate, deci până în 1960, depozitele Arhivelor Statului Iași s-au îmbogățit ca volum, dar mai ales calitativ,

Pergament de la Ștefan cel Mare, 1497, martie 15, Iași.

încît au depășit cu mult ceea ce înaintașii strînseseră în cei 110 ani de existență a instituției. Apariția Decretului nr. 472/1971 și modificările aduse acestuia în 1974 au contribuit la preluarea unui mare număr de fonduri de către filialele Arhivelor Statului. La acestea s-au adăugat documentele depuse de persoanele fizice. Astfel, au intrat în cantități mari documente de o deosebită va-

loare și la Filiala Arhivelor Statului Iași, punînd, încă o dată, problema evidenței lor, dar mai ales a unui sediu modern, cu o bază tehnico-materială corespunzătoare, care să creeze cadrul optim activității de păstrare și valorificare. Și aceasta cu atît mai mult cu cît, timp de un secol și jumătate, de la înființarea lor și pînă astăzi, nenumărate fonduri de arhivă, documente, manuscrise, stampe, fotografii, planuri, hărți, desene de arhitectură, sigilii etc., strînse de harnicii arhiviști ieșeni, de cele mai multe ori în condiții vitrege, păstrate cu sfințenie de urgența războaielor, au mărit zi de zi tezaurul documentar. În acest fel, colecția de „Documente” conține în momentul de față cu mult peste 100.000 de piese, cea mai veche, datînd din anul 1399, provenind din cancelaria lui Iuga Vodă. Alte documente provin din cancelariile lui Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu, Ștefan Tomșa, Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir etc. Altele se referă la diferite personalități din domeniul științei, artei, literaturii etc. ca : Gr. Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Costache Conachi, Ionică Tăutul, Gh. Asachi, C. Negruzzi, C. Negri, V. Alecsandri, Alexandru I. Cuza, M. Kogălniceanu, Alecu Russo, Ion Creangă, Titu Maiorescu, Vasile Conta, Mihai Eminescu, Emil Racoviță, N. Iorga, Garabet Ibrăileanu, George Enescu, Mihail Sadoveanu, G. I. Parhon, George Călinescu și mulți, mulți alții.

Colecția „Manuscrise”, valoroasă prin raritățile pe care le conține și prin vechimea lor, foarte multe datînd din secolul al XVI-lea, este formată din peste 2 500 unități arhivistice, redactate în limbile română, engleză, franceză, germană, greacă, latină, polonă, rusă, slavă, armeană și turcă, ceea ce trezește și mai mult interesul cercetătorilor din țară și din străinătate. Alături de manuscrisele de carte veche românească, în această colecție se mai află un număr foarte mare de piese de teatru, originale și traduceri, un adevărat filon pentru istoricii literaturii, neexploatat încă în întregime.

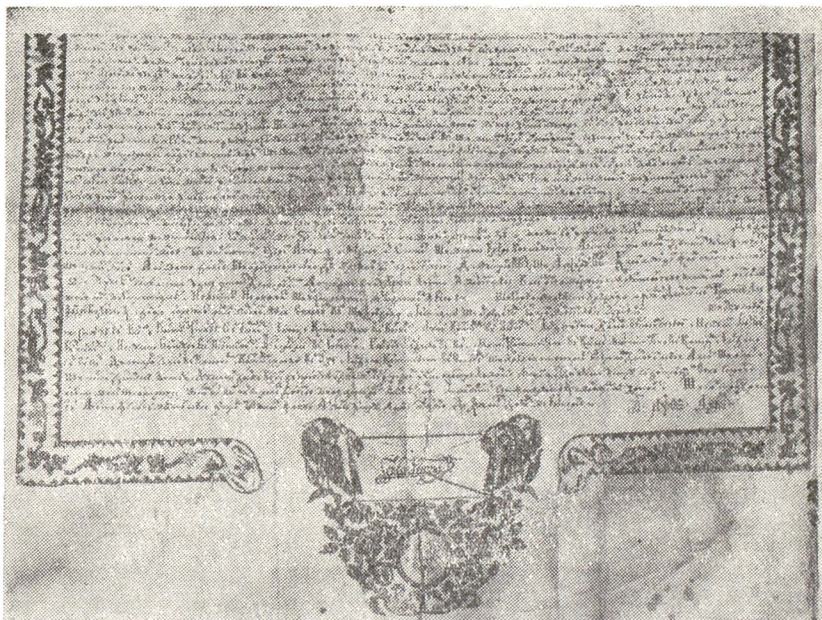
O amplă informație privind dezvoltarea edilitară, industrială, agricolă, culturală etc. a satelor și orașelor, oferă, atât pentru urbanişti, topografi, arheologi, și toponimişti, istorici ai arhitecturii și ai artelor plastice, cele peste 3 000 de planuri, hărți și desene de arhitectură, colecție ce constituie una din avuțiile depozitelor filialei. Cele mai vechi datează din secolele XVII-XVIII, iar multe dintre ele sînt rodul activității elevilor absolvenți ai cursului de ingineri hotarnici, inițiat de Gh. Asachi, în 1814, la Academia Domnească din Iași, unde, pentru prima dată, s-a predat în limba română. Cele 4 000 de stampe și fotografiile oferă valoroase știri privitoare la istoria societății românești, din secolul XIX și prima jumătate a secolului al XX-lea și simpla lor trecere în revistă atrage atenția cercetătorilor din diverse domenii : istorie, istorie literară, urbanistică, istorie militară, etnografie, etc. Colecția de „Sigilii“, cuprinzînd tipare sigilare folosite în activitatea de cancelarie a multor instituții din secolul al XIX-lea și al XX-lea sau aparținînd domnitorilor și unor persoane particulare, în număr de peste 1 500, împreună cu o altă colecție, „Foi volante“, avînd peste 4 000 de unități arhivistice, din perioada anilor 1742—1970, sînt alte izvoare bogate pentru istoria politică, economică și culturală a țării noastre. La cele enumerate mai sus se adaugă peste 10 km. liniari de fonduri de arhivă provenită de la instituțiile Moldovei, din epocile modernă și contemporană, începînd cu cele mai mici unități administrative, școlare, sanitare, judecătorești, societăți culturale și științifice, asociații etc. și terminînd cu arhiva ministerelor pînă la 1862.

Unul dintre cele mai importante fonduri este cel al *Vistieriei Moldovei* (1763—1861), unde se găsesc „sămile“ finanțelor principatului și condicile de porunci și anaforale, pornite din cancelaria Vistieriei către ispravnicii ținuturilor pentru încasarea birurilor, executarea havalielelor și a altor obligații ale locuitorilor față de stat și de stăpîinii de moșii. Tot aici se află „Catagrafiile“ Moldovei pe anii 1820, 1832, 1838, 1845 și 1851, întocmite pe ținuturi, cu date despre sate și locuitorii supuși dărilor sau scutiți,

deci cu toate categoriile fiscale. În dosarele acestui fond se află informații de primă mână despre vămi, ocne și alte bogății ale subsolului ; produsele țării (vite, cereale, cherestea) ; căile de comunicație ; cheltuelile statului (birul la Poartă, lista civilă a domnului, ținerea poștelor, școlilor, tipografiilor, caselor obștești), urbanistica și edilitarea orașelor ; țișanii domnești ; negustorii și tot ce ține de comerț ; iarmaroace ; fabrici ; obligațiile locuitorilor pentru întreținerea drumurilor și podurilor ; relații stăpîni-locuitori ; asupriri, răzvrătiri etc.

De valoare apropiată cu Vistieria Moldovei este fondul *Secretariatul de Stat* (1832—1862), instituție centrală cu activitate

Hrisov dat de Grigore Alex. Ghica vv. în decembrie 1755.

strâns legată de aceea a Sfatului Administrativ. Aici se află toate problemele care priveau interesele interne și externe ale țării. Datorită atribuțiilor sale, Secretariatul de Stat intra în contact direct cu cancelaria domnului de la care, prin el, erau transmise toate ordinele către departamente și Obșteasca Adunare. Aici se găsește corespondența cu Constantinopolul și consulii altor țări ; situația supușilor străini ; evidența rangurilor boierești ; date referitoare la organizarea instituțiilor, administrarea orașelor și ținuturilor, finanțele țării, dezvoltarea învățământului și a culturii în general : școala, teatrul, muzica ; evoluția industriei și a comerțului intern și extern ; probleme sanitare ; memorii, referate și proiecte de legi, observații asupra aplicării legilor ; în general

informații privind viața socială, economică, politică, culturală și artistică a Moldovei.

Din arhiva provenită de la *Ministerul de Interne al Moldovei* (1831—1862) cercetătorul poate obține date statistice privind producția agricolă, ocupația locuitorilor, fabrici, velnițe; situația arăturilor și a semănaturilor; informații privind pădurile; împărțirea administrativă a Moldovei; comerțul țării (tîrguri, iarmaroace); stabilirea prețurilor oficiale și urmărirea aplicării lor; aprovizionarea cu hrană a populației; sănătatea locuitorilor și a vitelor, carantine; organizarea și îndrumarea sfaturilor orășenești; evenimentele politice: Revoluția de la 1848 și Unirea Principatelor, etc.

Un fond bogat în documente și informații este cel al *Ministerului de Justiție* (1832—1862), organ ierarhic superior care organiza, supraveghea și îndruma funcționarea tuturor instanțelor judecătorești, alcătuita proiecte de legi, se ocupa cu numirile de funcționari etc. Pe lângă el activa un birou al juristconsultilor statului, dintre membrii lui cei mai cunoscuți fiind Damaschin Bojincă și N. Docan. În acest fond sînt nenumărate dosare de procese privind moșiile boierești, răzășești și mănăstirești. Informații asemănătoare se găsesc și în alte fonduri judecătorești: Divanele, tribunalele ținutale etc., unde abundă procesele dintre boieri și răzeși pentru pămînt.

Epitropia generală a Casei Spitalelor „Sf. Spiridon“ din Iași, cea mai mare și mai veche instituție spitalicească din Moldova, își are începuturile încă din secolul al XVIII-lea, deși arhivă de cancelarie s-a păstrat doar începînd cu anul 1824. La Arhivele Statului se află întregul fond pînă în anul 1948. Pe distanța a două secole veniturile acestei mari case obștești au fost considerabile. De la particulari ea a obținut, prin donații, un număr impresionant de moșii, păduri, sate, trupuri de pămînt răzlețe sau comasate, mori, heleștee, prisăci, schituri, cîrciumi, dughene, podgorii, animale de tracțiune etc. De la domn a primit locuri domnești, veniturile tîrgurilor Vaslui, Galați, Tecuci și Ocna, du-

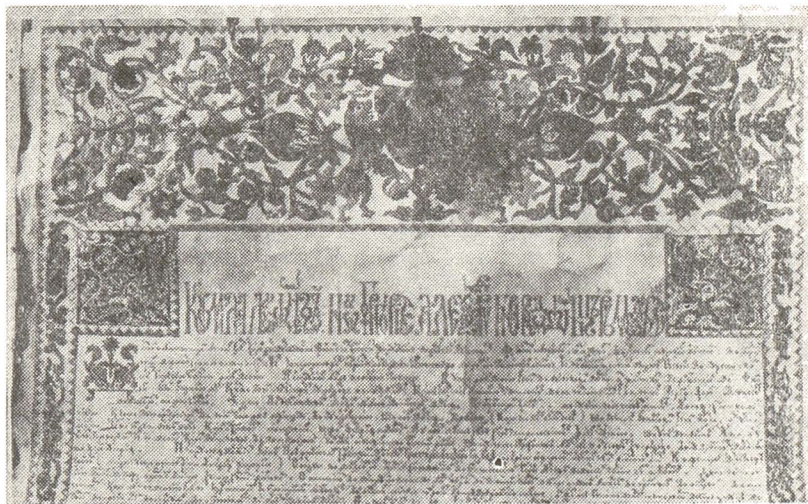

Hrisov de la Scarlat Gr. Ghica, vv. pentru moșia târgului Baia, din 10 martie 1758.

ghene, cîrciumi și căsăpii la Roman și Iași, fabrică de bere în Iași etc. Epitropia beneficia de anumite privilegii și venituri domnești, venitul vămilor din Iași, pe vînzările de făină, dijme, bezmăne, veniturile pe sare și postav, veniturile de pe brudină și gheceturile trecătorii de la Galați peste Dunăre, de pe mărfurile cămărașului de la cot, venitul taxelor de transporturi pe Siret și Prut. La acestea se adaugă scutiri de biruri (vădrărit și goștină), de taxe, chirii, scutelnici și altele. Cum e și firesc, în același timp cu donațiile și privilegiile, Epitropia a primit și documentele lor, din care un număr de 7 368, din secolele XV—XVIII, au ajuns la Arhivele Statului Iași. Aceste documente au trezit, în mod justificat interesul istoricilor începînd cu Teodor Codrescu, editorul celebrei colecții *Uricarul*, în paginile căreia a publicat cîteva acte din această arhivă, și continuînd cu V. A. Urechia, J. Tanoviceanu, N. Iorga și Gh. Ghibănescu, ultimul întocmind un adevărat corpus, cunoscutele volume de *Ispisoace și zapise*. Foarte multe sînt încă inedite, iar cele cunoscute, după cum o dovedesc recente studii, se pretează la noi interpretări. La bogăția de date menționate, se adaugă cele privitoare la arendă, cumpărături, schimburi și hotărnicii de moșii, dezvoltarea viticulturii, chiriile caselor și ale dughenelor și bezmănul locuitorilor activitatea pieții interne (veniturile tîrgurilor, circulația mărfurilor, prețurile etc), volumul importului și exportului unor produse și mărfuri, starea edilitar-urbanistică a Iașilor etc.

La Arhivele Statului din Iași se găsesc, pe lîngă o bogată colecție de documente privind întreaga provincie istorică Moldova, și toate fondurile de arhivă ale isprăvnicilor ținuturilor moldovene din perioada 1832—1862, un motiv în plus pentru ca cercetătorul care dorește să întocmească un studiu monografic asupra unei localități să-și îndrepte pașii spre instituția ieșeană. În afara unor probleme generale, specifice tuturor ținuturilor, se găsesc în aceste fonduri numeroase informații privind acțiunile izvorîte din necesități locale. Pentru a ne face o imagine asupra preocupărilor acestei instituții să menționăm cîteva probleme: catego-

Hrisov de la Grigore Ioan Callimachi pentru așezămîntul dajdiei vădrăritului, din 15 octombrie 1763 (fragment).

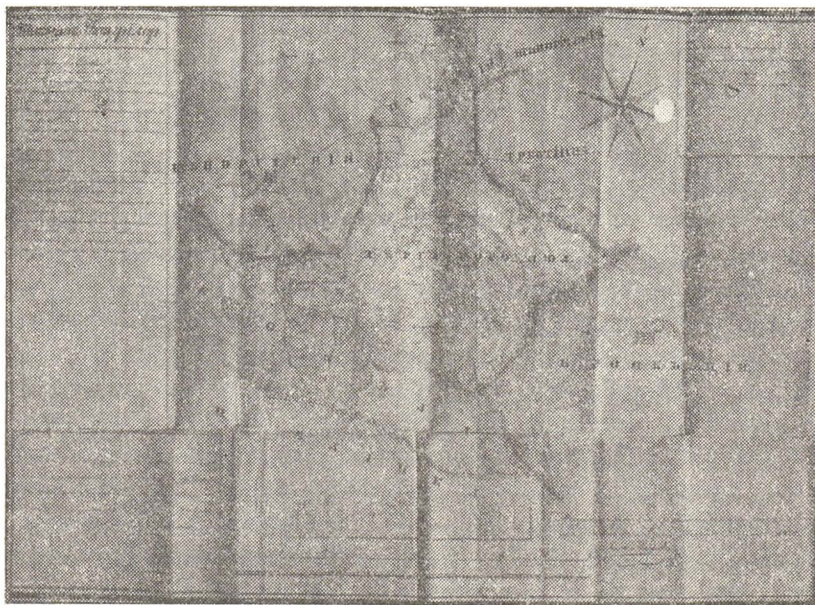
riile fiscale, alimentația publică, dezvoltarea pieții interne ; viața unor instituții, problema țărănească, aspecte ale luptei de clasă ; exploatarea solului și a subsolului etc.

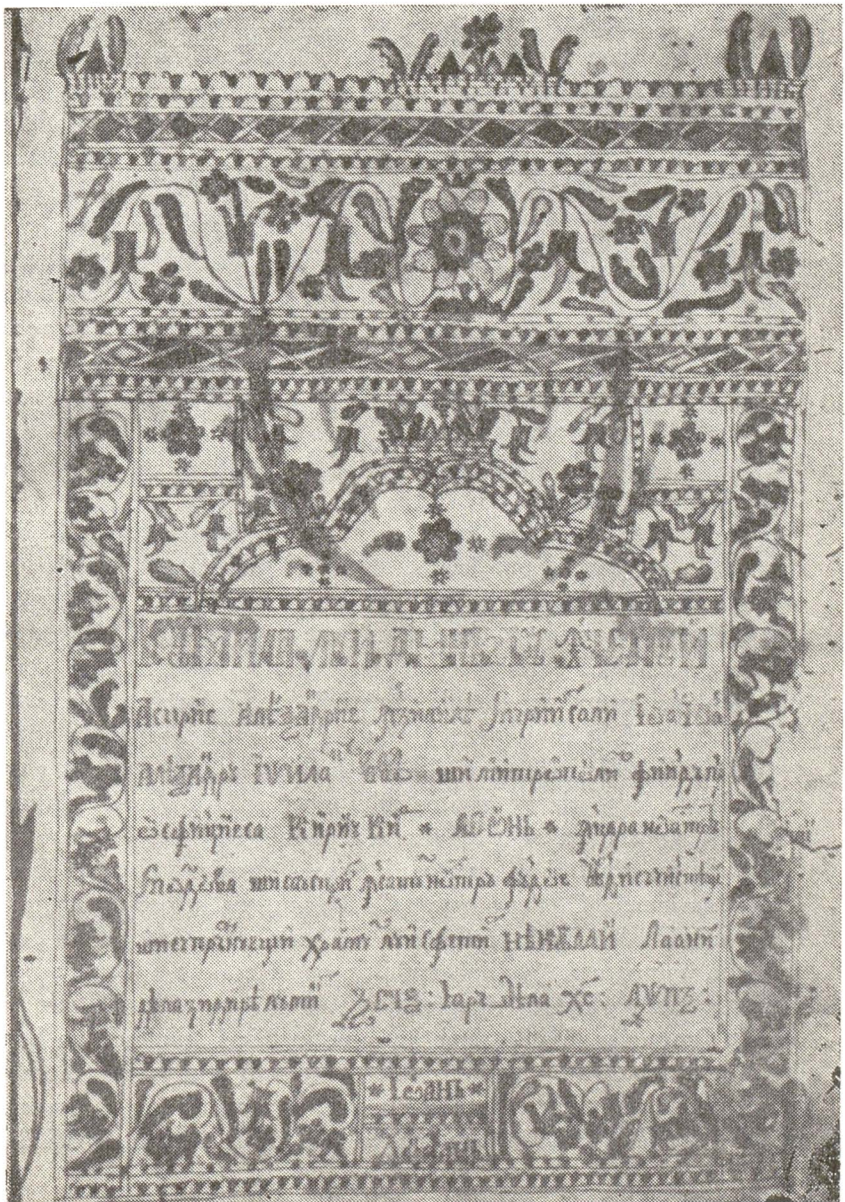
Evoluția învățămîntului din orașul Iași și din întreaga Moldovă este foarte bine reflectat de documentele existente în fondul *Comitetul de inspecțiune școlară (1849—1901)*. Gama informațiilor este foarte bogată și are în vedere întregul proces de învățămînt : profesori, sisteme de predare, manuale didactice, școli de toate gradele, publice și particulare, programe de învățămînt, examene, situația învățămîntului rural și urban etc. Tot la procesul de învățămînt, cu toate aspectele lui, se referă mărturiile scrise aflate în fondurile : *Institutul politehnic din Iași (1938—1964)*, *Institutul agronomic „Ion Ionescu de la Brad“ (1919—1960)*, *Institutul de medicină și farmacie (1879—1957)* și *Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ (1860—1944)*. Ultima instituție, a cărei arhivă este mult mai bogată și interesantă, dar în același timp asemănă-

nătoare cu a celorlalte institute de învățământ superior, merită o atenție mai mare.

Una din realizările cele mai importante ale domniei lui Alexandru Ioan Cuza a fost înființarea Universității din Iași, instituție de cultură națională care a constituit un important factor în procesul de transformare și modernizare a tînărului stat român. Universitatea ieșeană a reprezentat, în cei 120 de ani de existență, nu numai un puternic centru care a răspîndit, cu generozitate, cultura, ci, totodată, un puternic bastion al progresului social și al democrației în lupta pentru promovarea intereselor majore ale națiunii române. Exemplu al respectului umanității, al luptei pentru libertate, independență și păstrare a ființei naționale, scînteie a spiritului științific, Universitatea din Iași a

Planul moșiei tîrgului Dorohoi, executat de inginerul Mihalache Mavrodin din școala de ingineri hotarnici a lui Gh. Asachi, 16 august 1850.

Pagina de titlu la manuscrisul după *Alexandria*, executat într-un sat din Moldova.

însemnat instituția receptivă și participantă la principalele evenimente prin care a trecut nu numai orașul Iași, nu numai Moldova, ci întreaga țară. Datorită activității didactice și științifice pe care generații de profesori au desfășurat-o cu pasiune și înaltă competență, Universitatea ieșeană se mândrește cu personalități al căror renume internațional este notoriu.

Învățământul filozofic ieșean începe cu Simion Bărnuțiu și e continuat de prestigioasa personalitate a lui Titu Maiorescu, distins critic literar și estetician, filozof al culturii, om cu o puternică influență asupra orientării literaturii române. Urmașii lor în acest domeniu au fost Vasile Conta, filozof original și de mare anvergură, C. Dimitrescu-Iași, remarcabil prin cercetările în domeniul psihologiei, D. Gusti, creator al școlii sociologice românești, P. Andrei, Al. Claudian, multilateralul Mihai Ralea, Dan Bădărău ș.a.

În domeniul istoriei limbei și literaturii române s-au distins Al. Lambrior, care a pus bazele studiului științific al foneticii și morfologiei istorice a limbii române, dar mai ales Al. Philippide, personalitate creatoare a cărei activitate a avut un larg răsunet în viața științifică internațională, cel care a răspuns la o serie de probleme controversate ale formării limbii române, ale evoluției latinității balcanice etc. Urmașul său la catedra de filologie română a fost distinsul cercetător al limbii române, dublat de un romanist de larg orizont, profesorul Iorgu Iordan. Limbile clasice, latina și greaca, ca și filologia clasică au fost reprezentate la Universitatea din Iași de profesorii Aron Densusianu, I. Caragiani, I. M. Marinescu, G. Papacostea, C. Balmuș și Th. Simenschy, cel din urmă fiind primul profesor ieșean care a predat un curs de filologie comparată. Studiul limbilor occidentale s-a bucurat de prezența unor distinși cărturari ca A. Naum, Ch. Drouet și Traian Bratu, iar limbile slave au avut în Ilie Bărbulescu un bun propagator, datorită activității sale științifice, impresionantă prin amploare și diversitate. Studiul literaturii române are la universitatea ieșeană o tradiție care începe încă de la Academia Mihăi-

Junii.

ablati 23 Septembris annis 1865 in frontibus praecipue
in his, entes, veritatem a 10 impo veritatem
substantia 0 in vobis.

Item ablati 23. 1. Populi ablati.

17. ablati lignis.

18. ablati lignis Junii.

19. ablati lignis Junii.

20. ablati lignis Junii.

21. ablati lignis Junii.

Item praecipue numeratae naturae:

1. ablati lignis Junii ablati
2. ablati lignis Junii.

3. ablati lignis Junii.

4. ablati lignis Junii.

5. ablati lignis Junii.

6. ablati lignis Junii.

7. ablati lignis Junii.

8. ablati lignis Junii.

Item numeratae:

9. ablati lignis Junii ablati
10. ablati lignis Junii ablati
11. ablati lignis Junii ablati

12. ablati lignis Junii ablati
13. ablati lignis Junii ablati

14. ablati lignis Junii ablati
15. ablati lignis Junii ablati

16. ablati lignis Junii ablati
17. ablati lignis Junii ablati

18. ablati lignis Junii ablati
19. ablati lignis Junii ablati
20. ablati lignis Junii ablati

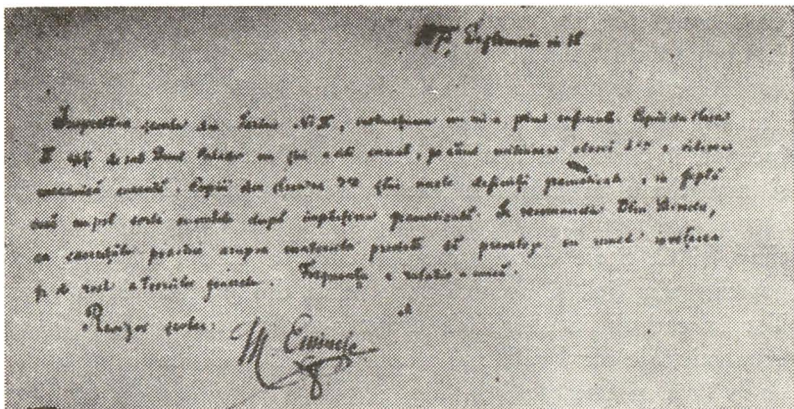
Item numeratae:

21. ablati lignis Junii ablati

22. ablati lignis Junii ablati

23. ablati lignis Junii ablati

Manuscris aparținând lui Mihai Eminescu.

leană, iar V. A. Urechia, cel care ocupă primul catedra la noua instituție, s-a arătat continuu preocupat de a stabili legăturile existente între preocupările contemporanilor și trecutul de luptă al poporului român. Dar cel care a dat strălucire acestei discipline a fost Garabet Ibrăileanu. La catedră sau în paginile revistei „Viața românească“, demnă continuatoare a „Convorbirilor literare“, pe care a condus-o mai bine de un sfert de veac, G. Ibrăileanu s-a dovedit un teoretician și un critic literar de mare finețe. Urmașii săi în această disciplină au fost O. Botez și G. Călinescu, ultimul realizând în perioada sa ieșeană cunoscutele sale lucrări *Principii de estetică* și *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*.

Școala istorică ieșeană are și ea o bogată și valoroasă tradiție, stabilită încă din 1843, când Mihail Kogălniceanu ținea, în fața studenților Academiei Mihăilene, celebrul său curs introductiv de istorie românească. Opera sa a fost continuată de remarcabilul profesor și cercetător A. D. Xenopol, a cărui lucrare capitală, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ilustrează în cel mai înalt mod competența savantului și datorita patriotului. Modul științific de tratare a istoriei aplicat de Xenopol a fost continuat

cu măiestrie de profesorii Ilie Minea, O. Tafrali, Paul Nicorescu, I. Ursu, Radu Vulpe, Petre Constantinescu-Iași și Andrei Oțetea.

Aceeași evoluție progresivă au cunoscut-o, în cadrul universității ieșene, și alte discipline. Învățământul juridic a avut, la început, în Simion Bărnuțiu, Alexandru Papiu-Ilarian, Petre Suciuc și mai târziu în Dimitrie Alexandrescu, Matei B. Cantacuzino, Ioan Tanoviceanu, Neculai Dașcovici, N. Titulescu, pentru scurt timp, și C. Stere distinși reprezentanți, a căror activitate pedagogică, științifică și politică face parte din patrimoniul național. Tot în cadrul Facultății de drept s-a dezvoltat și învățământul economic, ale cărui rădăcini pleacă de la Ion Ghica și Ion Ionescu de la Brad și este continuat de I. Strat, N. Vasilescu și Gh. Zane.

O bogată tradiție are la universitatea ieșeană studiul matematicii. Școala ieșeană de matematică și-a câpătat un renume mondial datorită străduințelor depuse de Ioan Popp, Șt. Emilian, Alex. Călinescu, N. Culiianu în secolul trecut și de A. Myller, Vera Myller-Lebedeva, V. Vîlcovici, S. Sanielevici, S. Stoilov, O. Mayer, Gh. Vranceanu, Grigore C. Moșil, Tiberiu Popovici, I. Creangă, Alex. Climescu, D. Mangeron, I. Popa, M. Haimovici, în secolul nostru. Înființarea seminarului de matematică, dotat cu una dintre cele mai complete biblioteci din lume, a Observatorului astronomic și a Laboratorului de mecanică au contribuit la organizarea bazei materiale a noilor direcții spre care se îndreaptă matematica ieșeană.

Studiul fizicii, la începuturile învățământului universitar ieșean, este legat de numele lui Ștefan Micle, dar el a beneficiat și mai târziu de distinși propagatori așa cum au fost Dragomir Hurmuzescu, Petre Bogdan, Ștefan Procopiu, Horia Hulubei și Cezar Parteni. Nu-i mai puțin adevărat că și în domeniul chimiei școala ieșeană a avut nume cu rezonanță mondială: Petru Poni, Anastasie Obregia, P. Bogdan, M. Costăchescu, C. V. Gheorghiu și Radu Cernătescu.

În domeniul științelor naturii — atât studiul geologiei, mineralogiei, paleontologiei cât și al zoologiei — la Iași a existat o

1.- La atelierele C.F.R.Nicolina lucrătorii au declarat grevă, au luat parte ca 1400 lucrători. Motivul grevei - reducerea salariilor, concediu forțat și lipsa de lucru. Greva s'a început la ora 7-30 și s'a terminat la ora 9-15 în liniște, urmând ca la ora 16 să se adune din nou cu toții, pentru a obține rezultatul solicitat.-

Raport privind greva lucrătorilor din Atelierele C.F.R. Nicolina din Iași în februarie 1933.

școală cu un pronunțat caracter practic și aplicativ, servită de Gr. Cobălcescu, V. Buțureanu, Ion Simionescu, Ioan Atanasie, Anastasie Fătu, Dimitrie Brandza, L. Cosmovici, Ioan Borcea, dr. Ioan Cantacuzino și Paul Bujor.

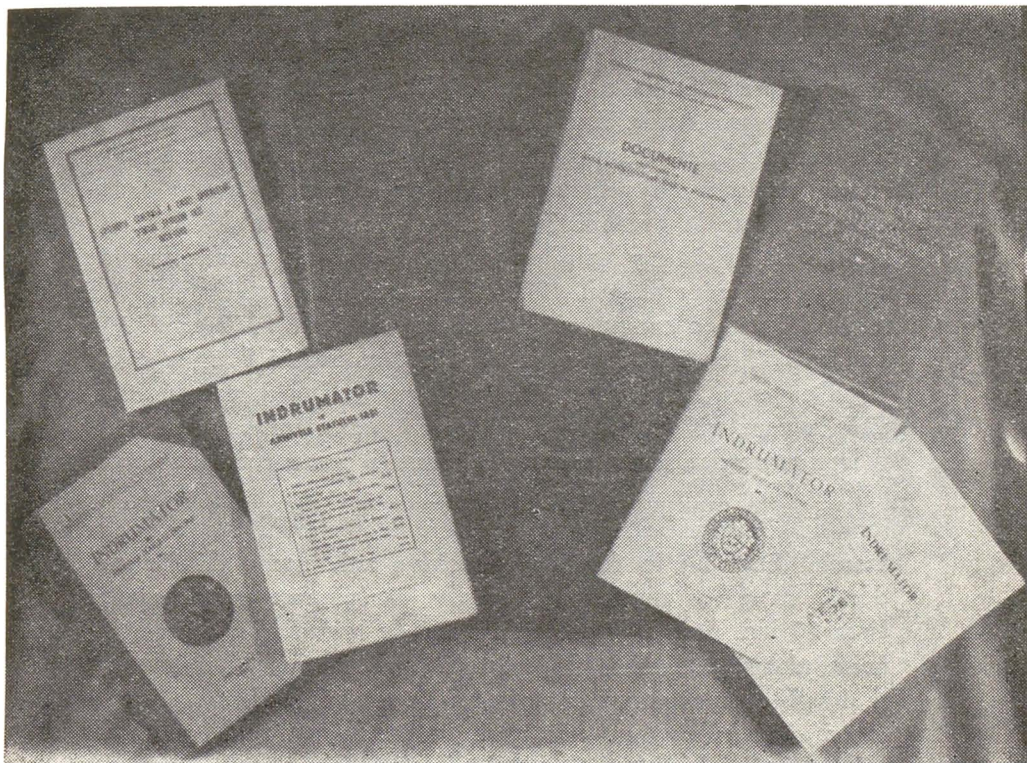
În domeniul geografiei lucrări notabile aparțin profesorilor Ion Simionescu, George Vilsan și M. David.

După cum este cunoscut, Facultatea de medicină a fost înființată, acum un secol, în cadrul Universității din Iași, de care a ținut timp de șapte decenii. În această perioadă de timp s-au manifestat și au creat N. Leon, C. I. Parhon, Francisc Reiner, M. Hortolomei, V. Buțureanu, O. Franche, Gh. Chipail, I. Enescu, Gr. T. Popa, Paul Anghel, M. Ciucă, ș.a. Despre toți aceștia, despre activitatea lor pedagogică și științifică se găsesc nenumărate informații în fondul arhivistic al Universității „Al. I. Cuza“.

Dar viața acestor oameni nu s-a redus numai la catedră sau laborator. Cei mai mulți dintre ei, cu scrisul sau cu cuvântul, s-au ridicat pentru apărarea drepturilor poporului din care făceau

parte și a valorilor trainice pe care el le-a creat. Un exemplu în acest sens ni se pare edificator. La 29 octombrie / 10 noiembrie 1865, Al. I. Cuza face public răspunsul său adresat la scrisoarea marelui vizir, răspuns care constituie o evidentă demonstrație de independență la intenția Înaltei Porți de a se amesteca în treburile interne ale tînărului stat. În acest moment, universitarii ieșeni, în frunte cu rectorul Titu Maiorescu, trimit domnitorului următoarele rînduri: „Răspunsul înălțimei voastre... ne silește a ieși din sfera retrasă a ocupațiunilor științifice și artistice și ne dă îndrăzneala a ne înfățișa public înaintea înălțimei voastre. Căci mai înainte de a fi profesori, noi sîntem români, sîntem cetățeni ai statului, a cărui conducere este încredințată înțelepciunii și curajului Măriei tale; și ca cetățeni și ca români, vă rugăm să primiți expresiunea profundei recunoștințe și sincerei admirațiuni de care sîntem pătrunși toți pentru mărinimia cu care înălțimea voastră ați susținut autonomia interioară a patriei noastre față de scrisoarea marelui vizir. Dacă vre o dată au fost cuvinte a vreunui principe care să aibă răsunet în inima poporului sau și să-i exprime cea mai scumpă a sa credință, acestea sînt cuvintele înălțimei voastre: „Mă văd silit a aduce aminte aici că Principatele Unite se administrează liber și afară de tot amestecul Înaltei Porți“. Nu este moment important din istoria ultimilor 12 decenii la care Universitatea din Iași să nu participe, este și motivul pentru care cercetătorul din domeniul istoriei moderne și contemporane găsește nenumărate date privind viața culturală, științifică și politică a țării.

Alte cinci fonduri, din cele peste 700 cît deține Filiala Arhivelor Statului Iași, merită a fi menționate, în primul rînd datorită interesului manifestat de cercetători pentru valoarea informațiilor existente în documentele ce le dețin. Este vorba de *Miliția pămîntească a Moldovei (1830—1862)*, *Primăria municipiului Iași (1832—1950)*, *Comitetul Sănătății (1832—1861)*, *Mitropolia Moldovei (1827—1900)* și *Isprăvnicia ținutului Iași (1831—1862)*.

Lucrări elaborate de arhiviștii Filialei Arhivelor Statului Iași.

O bogăție a depozitelor filialei o constituie fondurile și colecțiile personale, izvor bogat de date asupra vieții și activității unor personalități din domeniul culturii, artei și științei românești. Dintre acestea se remarcă cele care poartă numele lui Ioan Antonovici, Emilia Armeanu, Gheorghe Băileanu, N. A. Bogdan, prof. univ. Petre Bogdan, lt. colonel Șerban Casetti, Emil Ceai-covschi, prof. Mihai Costăchescu, Gh. Fratoșțițeanu, Arcadie Dugan și Ilie Opaț-Dugan, George Juvara, episcop Melchisedec, prof. univ. dr. Gr. T. Popa, Gh. Lungulescu, prof. univ. Neculai Ma-

carovici, Paul și Zamfira Mihail, dr. Eugen N. Neculau, Constan-
tin Nonea, Gh. Obreja-Iași, prof. univ. Petru Poni, I. Serafini,
pictor Florica Steriade, Tereza și Eleonora Strățilescu, Ileana
D. Sturza, prof. univ. Erast Tarangul. Ca aceste valori să consti-
tuie actualul „tezaur arhivistic al Moldovei“ a fost necesară o
muncă neîntreruptă pentru a aduce în depozitele ieșene docu-
mentele aflate la organizații socialiste și la persoanele fizice. O
situație statistică a achizițiilor, sau mai bine zis a intrărilor de
documente, pe patru ani, 1975—1978, ar arăta astfel: în 1975
tezaurul ieșean a crescut cu 16.641 u.a., în anul 1976 cu 23.714
u.a., în 1977 cu 26.775 u.a., iar în 1978, cu 54.485 u.a.

De puțin timp, ca o răsplată generoasă din partea socie-
tății în care trăiesc, arhiviștii ieșeni au văzut împlinit un vechi
și important deziderat la care au visat și pentru care au luptat
valorosii lor înaintași, de a avea o clădire special destinată con-
servării și valorificării documentelor. Noul sediu al Arhivelor
Statului Iași, dat în folosință de câțiva ani, este o clădire mo-
dernă, cu patru nivele, cu depozite încăpătoare ce pot primi
circa 20 km. liniari de arhivă, cu săli de lectură și birouri luminoase,
dotată cu atelier de legătorie și restaurare, laborator foto
și o sală anume pentru organizarea de expoziții. Plasată în plin
centru universitar, în apropiere se află Institutul politehnic
„Gh. Asachi“, Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“,
Institutul de lingvistică, istorie literară și folclor, Institutul de
cercetări pedagogice și sociologice, Muzeul de literatură al Mol-
dovei și Biblioteca universitară „Mihai Eminescu“. Este exact ceea
ce-și poate dori, la modul ideal, orice factor politic și cultural
de decizie, orice cercetător sau cadru didactic, de a avea cât mai
aproape Școala, Biblioteca, Muzeul și Arhivele.

De altfel, între instituțiile ieșene amintite a existat și există
o puternică legătură și interese comune, îndeosebi în direcția va-
lorificării tezaurului arhivistic. Aceasta s-a datorat și faptului că
Filiala Arhivelor Statului a înțeles exact rolul ce-i revine pe plan
local în domeniul politico-administrativ, științific, cultural și

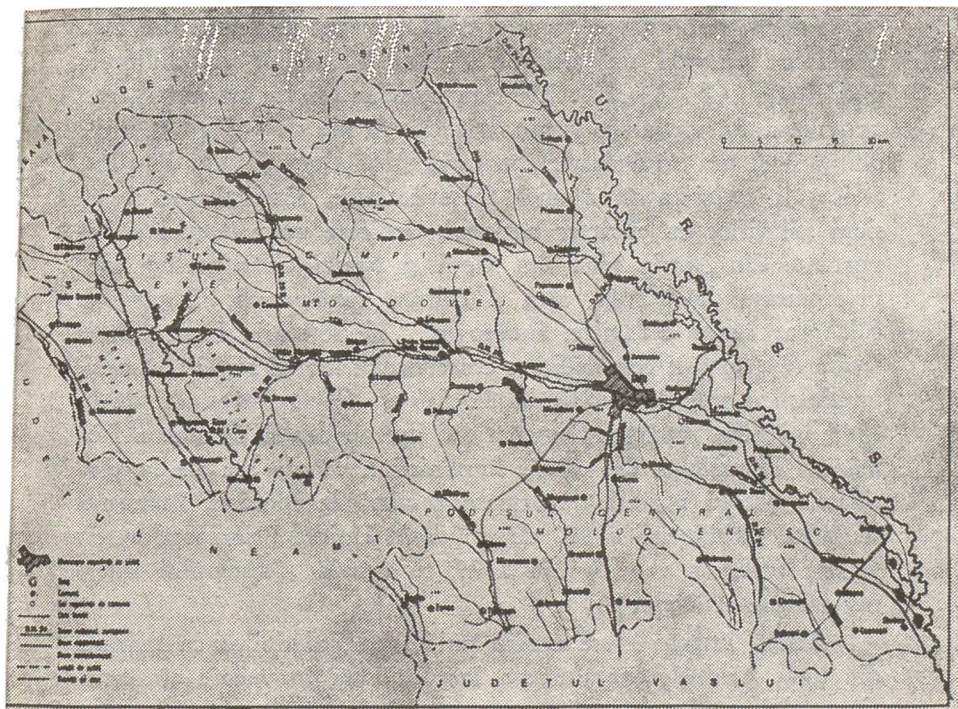
Aspect de la sesiunea științifică de comunicări prilejuită de inaugurarea, în 1977, a noului sediu al Arhivelor Statului.

educativ. Sub îndrumarea organelor locale de partid și în colaborare cu instituțiile de cultură din localitate, Arhivele Statului au pus în valoare tezaurul arhivistic, ce-l au spre păstrare, adăvărata „memorie a poporului”, prin elaborarea unor studii, volume, articole, comunicări, simpozioane, emisiuni la radio și televiziune, expoziții etc. Este de ajuns, pentru a exemplifica, să menționăm că în ultimii șapte ani (1973—1979) arhiviștii ieșeni au realizat 30 de expoziții, 4 volume de documente, 62 de comunicări științifice, 20 de emisiuni la televiziune, 144 de articole și studii, 133 emisiuni la radio. Desigur, cel mai adesea colaborarea arhiviștilor în paginile ziarelor și revistelor locale și centrale urmărește nu numai să facă cunoscută publicului valoarea tezaurului aflat în Fondul Arhivistic Național, ea are drept scop cultivarea sentimentelor de dragoste și respect al generațiilor de azi față de trecutul glorios și de tradițiile revoluționare ale popo-

rului, Arhivele Statului constituind o prezență activă în frontul ideologic și științific național.

Pentru ca întregul tezaur documentar al filialei să devină accesibil cercetătorilor, a fost nevoie de o muncă uriașă spre a-i întocmi o evidență completă. Concomitent cu vasta acțiune de prelucrare a numeroase fonduri și colecții arhivistice, pentru a ușura orientarea în imensul labirint al documentelor, s-a inițiat o acțiune sistematică de redactare a unor utile instrumente de informare științifică, inventarele principalelor fonduri sau colecții, îndrumătoarele arhivistice, cataloage și ediții de documente. La Iași s-a publicat, încă din 1947, primul *Îndrumător din Arhivele Statului*, aflat acum la al patrulea volum. Au urmat inventarele arhivistice ale *Secretariatului de Stat al Moldovei, 1832—1862*, *Epitropiei Generale a Casei Spitalelor „Sf. Spiridon“ din Iași, 1824—1948*, precum și atât de apreciatele volume de *Documente privitoare la Anul revoluționar 1848 în Moldova*, *Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și târguri, 1776—1861*, ca și lucrarea cu caracter omagial *Figuri de arhiviști români: Gheorghe Asachi*. Alte volume, aflate în manuscris, așteaptă să vadă lumina tiparului: trei inventare arhivistice, pentru fondurile *Isprăvnicia ținutului Iași, 1831—1862*, *Universitatea „Al. I. Cuza“, 1860—1944* și *Societatea de medici și naturaliști din Iași, 1834—1849*, precum și două cataloage, un *Catalog al Colecției de manuscrise* și un *Catalog al documentelor moldovenesci, 1399—1653*, lucrare ce va strânge toate informațiile aflate în fondurile Arhivelor Statului din România privitoare la Moldova în perioada amintită. Acestea nu sînt însă ultimele lucrări în stadiu de elaborare. Într-o fructuoasă colaborare cu cadrele didactice ale Facultății de istorie-filozofie din Iași și cercetătorii de la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“ și Institutul de studii istorice și social politice, arhiviștii Filialei Arhivelor Statului Iași au depus pe masa editurilor două importante lucrări intitulate „*Alexandru Ioan Cuza văzut de diplomați, istorici și ziariști și Iașii marilor uniri*. Toate acestea vor contribui

Harta județului Iași.

la o mai bună cunoaștere a documentelor existente în depozitele noastre. Nu-i mai puțin adevărat că numeroase mărturii scrise, privind oamenii și locurile Moldovei, au fost aduse la cunoștința marelui public. În acest sens menționăm volumele : *Ion Creangă. Documente*, *Alexandru Ioan Cuza. Acte și scrisori*, *Eminescu în documente de familie*, precum și două tomuri de *Documente din Arhivele ieșene*, cuprinzând manuscrise, scrisori și acte oficiale, privind viața și opera marilor scriitori români.

O formă de valorificare a tezaurului arhivistic ieșean, care a luat o amploare deosebită, mai ales după ce în noul sediu există o sală specială, este organizarea de expoziții, deschise de

cele mai multe ori în colaborare cu Complexul muzeistic din Iași, Biblioteca centrală universitară „Mihai Eminescu” și Biblioteca municipală „Gh. Asachi”. Ele s-au bucurat de un meritat succes, așa cum arată impresiile lăsate de zecile de mii de vizitatori veniți din țară și din străinătate. Instituția Arhivelor Statului din Iași a fost și organizatoarea unor mese rotunde, simpozioane și sesiuni științifice cu caracter național, dedicate unor momente importante din istoria țării sau vieții și operei unor personalități proeminente din știința, arta și cultura românească, la care au colaborat cadre didactice, muzeografi, bibliotecari și cercetători ieșeni. Așa au fost cele dedicate centenarului morții lui Gh. Asachi, împlinirii a trei decenii de la 23 August 1944, Revoluției de la 1848 în țările române, Centenarului independenței de stat a României, răscoalelor din 1907, împlinirii a 60 de ani de la glorioasele bătălii purtate de armata română la Mărăști, Mărășești și Oituz, sărbătoririi a 120 de ani de la Unirea Principatelor, cât și cele care au avut loc în 1979 cu ocazia „Săptămânii internaționale a Arhivelor”.

Aflată într-un mare centru universitar, al doilea ca mărime din țară, Arhivele Statului din Iași au avut în vedere atragerea tineretului studios pentru a cunoaște, de la sursă, trecutul popoului nostru. În acest sens, pe linia integrării învățământului cu practica productivă, se înscrie și desfășurarea seminariilor de paleografie chirilică ale studenților Facultății de istorie-filozofie din Iași la Arhivele Statului, contribuind astfel, măcar în parte, la pregătirea viitoarelor cadre de arhiviști. Plasată în plin centru universitar și în apropierea instituțiilor de cercetare și învățământ superior, a muzeelor și bibliotecilor cu care colaborează, îndeosebi în direcția valorificării tezaurului documentar, Arhivele Statului din Iași se încadrează, alături de acestea, în acțiunea de promovarea a nobilelor idei ale progresului multilateral al societății noastre.

FILIALA ARHIVELOR STATULUI
JUDEȚUL IAȘI

Tiparul executat la I. P. „13 Decembrie 1918“ sub cd. nr. 2/51

